

Seyit Rıza Anıtı (Dersim)

Zana Kibar

zanakibar@gmail.com

Yayınlanma Tarihi:

5 Ekim 2025

İndirilme Tarihi:

30.08.2026

Önerilen Atıf:

Kibar, Zana (2025).
Seyit Rıza Anıtı (Dersim). Alevi
Ansiklopedisi — ISIL: DE-4607.
[https://www.aleviansiklopedisi.com/
madde-x/seyt-riza-aniti-dersim-8097/](https://www.aleviansiklopedisi.com/madde-x/seyt-riza-aniti-dersim-8097/)
(Erişim Tarihi: 30.08.2026)

Alevi Ansiklopedisi, **Kütüphaneler
ve İlgili Kuruluşlar için**
Uluslararası Standart Tanımlayıcı
kapsamında **ISIL: DE-4607** koduyla
kayıtlıdır.

ISSN 3055-9928

ISIL URI /isil/DE-4607

LOBID

lobid.org/organisations/DE-4607

Permalink

id.zdb-
services.de/resource/organisations/D
E-4607

Adres: Alevi Ansiklopedisi
Körnebachstr. 49-51, 44143
Dortmund

info@aleviansiklopedisi.com

Özet

Seyit Rıza Anıtı, 1937-38 Dersim Katliamı'nın Alevi-Kürt toplumsal hafızasındaki yerini simgesel ve mekânsal düzlemde görünür kılan önemli bir hafıza mekânıdır. Tunceli kent merkezindeki bu anıt, idam edilen direniş lideri Seyit Rıza'nın kişiliğinde Alevilikteki rıza, adalet ve baş eğmeme gibi değerleri kamusal alanda temsil eder. Pierre Nora'nın "hafıza mekânı", Jan Assmann'ın "kültürel bellek" ve Michel Foucault'nun "karşı-hafıza" kavramları çerçevesinde değerlendirildiğinde, anıt yalnızca bir anma yapısı değil, aynı zamanda tarihsel travmanın tanınması, alternatif tarih yazımının kurulması ve toplumsal onarımın mekânı olarak işlev görür. Her yıl düzenlenen anma törenleriyle kolektif hafızayı canlı tutan anıt, diaspora toplulukları açısından da aidiyetin yeniden üretildiği bir odak noktasına dönüşmüştür. Resmî tarih anlatısına karşı bir hatırlama pratiği olarak Seyit Rıza Anıtı, hem politik direnişin hem de hafızanın sürekliliğinin maddi simgelerinden biridir.

Anahtar Kelimeler: Anıt, Hatırlama, Kollektif Bellek, Yüzleşme

Tarihsel Arka Plan ve Hafızanın Coğrafyası

Dersim coğrafyası, Alevi topluluklarının kolektif hafızasında inançsal, tarihsel ve politik açıdan özel bir yere sahiptir. Bu hafıza yalnızca kutsal mekânlarla değil, aynı zamanda katliamlar, sürgünler ve direnişlerle örülmüş travmatik deneyimlerle şekillenmiştir. 1937-38 Dersim Katliamı, Alevi-Kürt hafızasında yalnızca fiziksel bir yıkım değil, aynı zamanda mekânsal ve kültürel belleğin kesintiye uğratılması girişimi olarak yer etmiştir. Bu bağlamda, Dersim'de inşa edilen Seyit Rıza Anıtı, hem tarihsel bir figürün onurlandırılması hem de toplumsal hafızanın kamusal alanda yeniden inşası bakımından istisnai bir öneme sahiptir.

1937'de Elazığ Buğday Meydanı'nda idam edilen Seyit Rıza, Dersim direnişinin simge isimlerinden biri olarak hem Alevi

hem de Kürt kolektif kimliğinin tarihsel belleğinde köklü bir yer edinmiştir. Cumhuriyet rejimi tarafından “eşkıya” veya “isyancı” olarak damgalanmasına karşın, Alevi ve Kürt topluluklarında rıza, adalet, dik duruş ve inançsal sadakat gibi değerlerin somutlaşmış hali olarak anımsanmaktadır. Özellikle idamından sonra mezar yerinin aileye bildirilmemesi ve naaşının saklanması, bu figürün sadece fiziksel değil, simgesel düzlemde de silinmek istendiğini göstermektedir. Bu nedenle Seyit Rıza Anıtı, yalnızca bir kişinin değil, bir kolektif kimliğin ve hafızanın mekânda vücut bulmuş halidir.

Anıt

Anıt, 2000’li yıllarda Dersim’de artan hafıza politikalarının bir sonucu olarak inşa edilmiştir. Türkiye’de uzun yıllar boyunca Seyit Rıza’nın ismi resmi düzeyde tabu olarak kalmış, kamusal alanda anılması yasaklanmıştır. 2000’li yıllardan itibaren artan hak talepleri, hafıza politikaları ve Alevi hareketinin yükselişiyle birlikte, Seyit Rıza’nın adı çeşitli sembollerle görünürlük kazanmaya başlamıştır. 2010 yılında Dersim Belediyesi (o dönemde BDP yönetimindeydi), Seyit Rıza Meydanı’na bir Seyit Rıza Heykeli dikmiştir. Bu anıt, modern Türkiye tarihinde bir Alevi-Kürt önderinin kamusal alanda ilk kez resmi bir heykelle onurlandırılması bakımından tarihsel bir dönüm noktasıdır.

Kent merkezinde yer alan Seyit Rıza Meydanı’ndaki heykel, devletin resmî tarih anlatısına alternatif bir bellek kurma çabasının görsel ve mekânsal tezahürüdür. Heykelin kaidesinde Seyit Rıza’nın idama giderken söylediği sözler yer almaktadır: “Evlad-ı Kerbelayık, bi hatayık. Ayıptır, zulümdür, cinayettir.” Bu ifade, hem Alevi teolojisindeki Kerbela yas anlatısıyla bağlantılıdır hem de devlet şiddetine karşı etik bir tutumun sembolü olarak işlev görür.

Hafıza Mekanı; Karşı-Hafıza; Kültürel Bellek

Bu tür anıtların anlamı, Pierre Nora’nın “lieux de mémoire” (hafıza mekânı) kavramı çerçevesinde düşünülmelidir.

Nora'ya göre modern toplumlarda hafıza artık doğal yollarla aktarılmaz; bunun yerine maddi, simgesel ve törensel mekânlar üzerinden yeniden üretilir (Nora 2006). Seyit Rıza Anıtı, bu anlamda kaybedilenlerin hatırlanması, bastırılmış anlatıların kamusal alana taşınması ve tarihsel travmanın tanınması yönünde kolektif bir müdahaledir.

Anıt, aynı zamanda Michel Foucault'nun "karşı-hafıza" kavramıyla açıklanabilir. Foucault'nun karşı-bellek (contre-mémoire) teorisi, toplumsal hafızanın baskın ve resmi anlatılarının karşısında yer alan, bastırılmış, unutulmuş veya marjinalize edilmiş tarihsel deneyimlerin ve kimliklerin yeniden canlandırılmasına odaklanır. Foucault'ya göre, iktidar yapılarının ürettiği bilgi ve söylemler, toplumsal hafızayı şekillendirir ve kontrol eder. Karşı-bellek, bu egemen söylemlere meydan okuyarak, iktidarın dışladığı veya görmezden geldiği sesleri ve deneyimleri görünür kılmayı amaçlar. Seyit Rıza Anıtı bir Karşı-hafıza örneği olarak, egemen tarih yazımına karşı çıkan, bastırılmış anlatıların mekânsal ve simgesel düzlemde yeniden görünür kılınmasıdır. Anıt, inkâr siyasetine karşı Alevi-Kürt topluluklarının alternatif tarihsel hafızalarını mekânda kurdukları bir direnç noktasıdır. Bu bağlamda, anıt yalnızca geçmişi hatırlatmaz, aynı zamanda bugün için bir politik eylem alanı sunar.

Bu tür hafıza mekânları aynı zamanda Jan Assmann'ın kültürel bellek kavramı ile de açıklanabilir. Assmann'a göre kültürel bellek, kuşaklar arası aktarımı yazılı, sözlü ve törensel biçimlerle sağlayan uzun süreli bellek formudur (Assmann 2018, 37). Dersim'de her yıl 15 Kasım'da düzenlenen anma törenleri, Seyit Rıza Anıtı'nı ritüel bir alan haline getirerek bu belleği canlı tutmaktadır. Halbwachs'ın (2016) tanımıyla, anma mekânları bireylerin geçmişle bağ kurmalarını sağlayan "toplumsal çerçeveler" üretir. Seyit Rıza Anıtı da bu çerçeveler içinde şekillenen kolektif hafızanın mekânıdır.

Radikal hafıza kavramı, bu bağlamda son derece açıklayıcıdır. Andreas Huyssen'in vurguladığı gibi, radikal

hafıza yalnızca geçmişini anmakla yetinmez; aynı zamanda bugünle hesaplaşmak ve geleceği dönüştürmek için hatırlamayı politikleştirir. Seyit Rıza Anıtı, tam da bu işlevi üstlenerek, unutturma politikalarına karşı bir “hafızasal direniş mekânı” olarak varlık gösterir.

Bu anıt yalnızca Dersim’de yaşayanlar için değil, aynı zamanda Türkiye’nin metropollerine ve Avrupa’ya göç etmiş Dersimli diaspora toplulukları için de bir köklenme ve aidiyet mekânı haline gelmiştir. Diasporada yapılan anımlar, sembolik temsiller ve dijital arşivlemeler, bu anıtın sınır-aşan bir kolektif belleğin odağı haline geldiğini gösterir. Bu durum, hafızanın sadece mekânda değil, mekânlar arası ilişkiler içinde de kurulduğunu ortaya koyar.

Sonuç

Sonuç olarak Seyit Rıza Anıtı, bir tarihsel figürün yâd edilmesinden çok daha fazlasıdır. Bu anıt, Alevi-Kürt toplumsal hafızasının mekânsal, politik ve estetik boyutlarının kesişiminde konumlanan bir karşı-hafıza alanıdır. Devletin tarihsel inkâr politikalarına karşı alternatif bir hatırlama biçimi sunan bu yapı, aynı zamanda Alevi belleğinin kamusal alandaki görünürlüğü ve meşruluğunu temsil eder. Pierre Nora’nın “hafıza mekânı” (lieux de mémoire) kavramı çerçevesinde düşünüldüğünde, Seyit Rıza Anıtı, Dersim’in travmatik belleğini kamusal alana taşıyan güçlü bir simgedir. Alevi toplumu açısından ise, bu anıt bir adalet çağrısı, bir yüzleşme talebi ve aynı zamanda “ölünün bile kaybedildiği” bir coğrafyada mekânsal varlık iddiasıdır.

Kaynakça & İleri Okumalar

Assmann, Jan. 2018. *Kültürel Bellek: Eski Yüksek Kültürlerde Kimlik, Hafıza ve Yazı*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Halbwachs, Maurice. 2016. *Hafızanın Toplumsal Çerçevesi*. Ankara: Heretik Yayınları.

Huyssen, Andreas. 2003. *Present Pasts: Urban Palimpsests and the Politics of Memory*. Stanford, CA: Stanford

University Press.

Nora, Pierre. 2006. *Hafıza Mekânları*. Ankara: Dost Kitabevi.

Traverso, Enzo. 2012. *Geçmişin Siyaseti: Tarih, Bellek, Totalitarizm*. İstanbul: İletişim Yayınları.